

STRMOGLAVEC *Morus bassanus* - NOVA
VRSTA V AVIFAUNI SLOVENIJE

Gannet *Morus bassanus* - new species in the avifauna of Slovenia

JURIJ HANŽEL

Židovska ulica 1, SI-1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail:
jurij.hanzel@gmail.com

Strmoglavac *Morus bassanus* poseljuje severni Atlantik (HARRISON 1987). V Evropi gnezdi na Norveškem, ruskem polotoku Kola, Islandiji, Ferskih otokih, v Veliki Britaniji, na Irskem, na nemškem otoku Helgoland in v Franciji (SNOW & PERRINS 1998). Evropska populacija je ocenjena na 300 000 do 310 000 parov, njena glavnina pa je v Veliki Britaniji, kjer gnezdi 226 600 parov (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004).

Po končani gnezditvi strmoglavci zapustijo svoja gnezdišča — odrasli so klateži, ki vse leto ostanejo v vzhodnem Atlantiku, večinoma spolno nezrelih osebkov pa se odseli (GLUTZ VON BLOTZHEIM & BAUER 1987). Slednji prezimujejo ob zahodnoafriških obalah južno do Senegala in Zelenortskih otokov.

Manjši delež jih prezimi tudi v Sredozemskem morju, predvsem v njegovem zahodnem delu, občasno pa tudi vzhodnje in v Jadranskem morju. Večinoma gre za spolno nezrele osebkove, saj se ptice, starejše od treh let, odselijo le izjemoma (BAUER *et al.* 2005). Podatki obrokovalcev kažejo, da velik del ptic svoje prvo poletje preživi v Sredozemskem morju, ne da bi se vmes vrnile na Atlantik (LANDSBOROUGH THOMSON 1974).

V Srednji Evropi je bil strmoglavac štirikrat opažen v Švici (MAUMARY *et al.* 2007), zanimivo pa je, da je bil kar štirikrat v novejšem času opazovan tudi na Češkem, ki nima dostopa do morja (1998, 2000, 2001, 2003) (BAUER *et al.* 2005). Opažen je bil tudi v treh sosednjih državah. Za Avstrijo obstaja en sam podatek o opazovanju strmoglavca — 3.6.1949 je bil ujet en dvoletni osebek v Nußdorfu v bližini Salzburga. Za Madžarsko o strmoglavcu ni podatkov (GLUTZ VON BLOTZHEIM & BAUER 1987). Na Hrvaškem je strmoglavac naključni gost, ki je bil doslej opažen trikrat: maja 1911 v Senju, oktobra 1932 v Rovinju, in avgusta 1992 v Malinski Jadranovem (KRALJ 1997, KRALJ & RADOVIĆ 2002).

V Italiji je strmoglavac reden selivec in prezimovalec. V italijanske vode prileti v oktobru in novembru, večinoma pa se jih odseli marca. Številni

ostanejo v italijanskih vodah tudi poleti. Strmoglavac se večinoma pojavlja na odprtem morju, kopnu se približale v morskih ožinah. Znani so tudi izjemni podatki z obalnih mokrišč in jezer v notranjosti države. Redno se pojavlja ob zahodni italijanski obali v Tirenskem morju, natančni podatki o številnosti niso bili zbrani, vendar je bilo v posameznih letih jeseni prešteto tudi do 100 ptic. Njihova številnost niha iz leta v leto (SPAGNESI & SERRA 2005). V deželi Furlaniji - Julijski krajini ima strmoglavac status domnevno rednega selivca in nerednega poletnega gosta (GUZZON & UTMAR 2004). V Deželnem naravnem rezervatu ob izlivu Soče so ga med letoma 1996 in 2006 zabeležili v štirih letih. Strmoglavci so bili opaženi med majem in oktobrom, vselej nad morjem, na območjih, kjer je voda še posebno globoka. Opaženi osebkovi so bili skoraj brez izjeme spolno nezreli. Največ jih je bilo opaženih v juniju in juliju leta 2000, in sicer 14 (PERCO *et al.* 2006).

V članku je predstavljeno prvo opazovanje strmoglavca v Sloveniji.

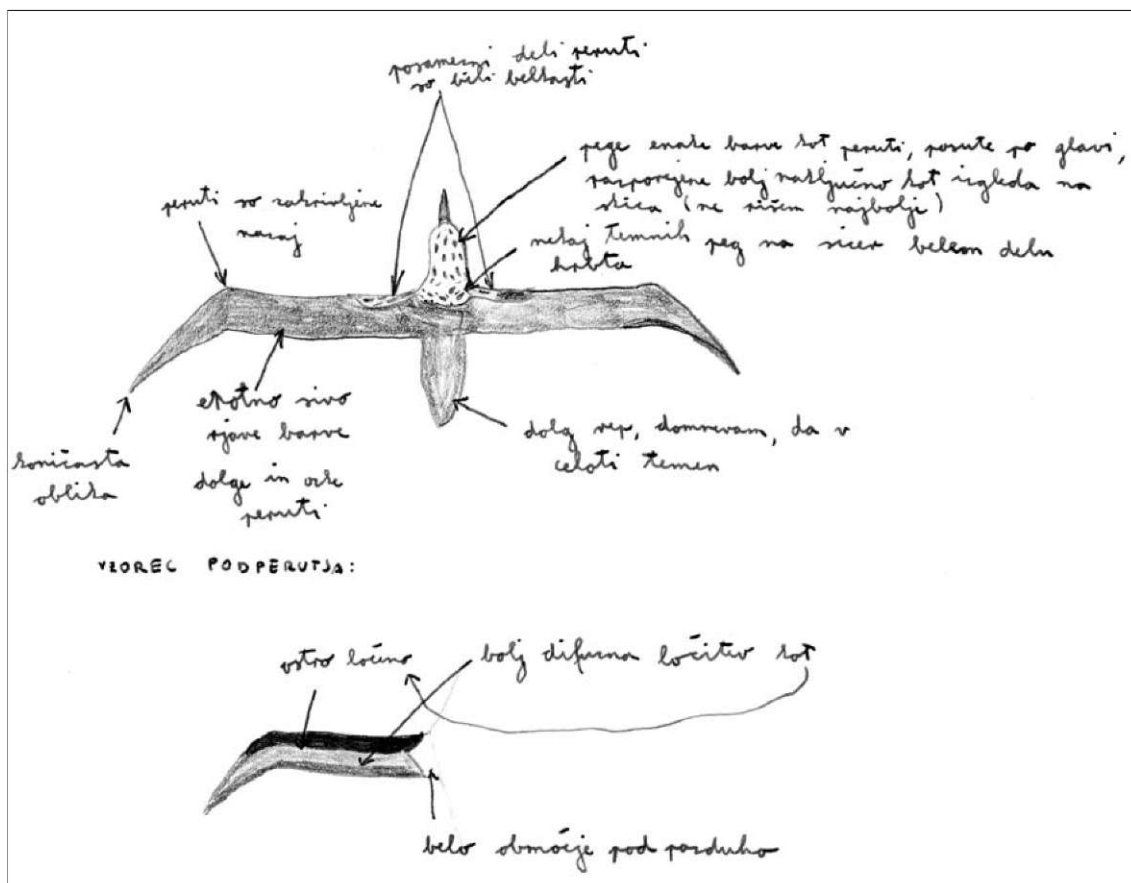
Dne 18.11.2006 sem se zaradi napovedanega jugozahodnega vetra odpravil v Piran (UTM UL84, JZ Slovenija) z namenom, da bi opazoval sredozemske viharne *Puffinus yelkouan*. V Piranu je zares pihal zmeren jugozahodnik (2 beauforta), nebo pa je bilo pretežno oblačno. Kljub oblačnosti je bila vidljivost dobra, sonce pa je bilo ves čas opazovanja za mojim hrbtom.

Na opazovalno točko ob piranski cerkvi sv. Jurija sem prispel malo pred 9.30 h. Morje sem nemudoma prišel pregledovati s teleskopom. V dobrih dveh urah opazovanja sem videl 12 sredozemskih viharnikov, 10 križavih čiger *Sterna sandvicensis* in številne vranjčke *Phalacrocorax aristotelis* ter tri vrste galebov: rumenonoge *Larus michahellis*, rdeče *L. ridibundus* in črnoglave *L. melanocephalus*.

Ob 11.42 h sem v teleskop ujel mladega rumenonogega galeba in občutno večjo ptico, ki je letela pred njim. Ptici sta prileteli s severovzhoda. Večjo ptico sem določil za drugozimski osebek strmoglavca. O določitvi nisem podvomil niti za trenutek, saj je vrsta zelo značilna, poleg tega pa sem z njo že imel izkušnje iz Severne Evrope. Strmoglavac je letel približno 250 metrov od obale. Cas opazovanja je bil kratek, vsega skupaj štirideset sekund, potem pa je strmoglavac izginil za rtom Madona.

Na podlagi zapiskov, ki sem si jih naredil nemudoma po opazovanju, sem narisal skico (slika 1).

Opisano opazovanje strmoglavca na morju pred Piranom je prvi znani podatek o pojavljanju te vrste v Sloveniji (BOŽIČ 2001). Podatek je potrdila Nacionalna komisija za redkosti - KRED (1. zapis za Slovenijo po I.I.1950 - A1).

Slika 1: Skica opazovanega strmoglavca *Morus bassanus* dne 18.11.2006 na morju pri Piranu (JZ Slovenija) Avtor: J. Hanžel

Figure 1: Sketch of the Gannet *Morus bassanus* observed on 18 Nov 2006 on sea near Piran (SW Slovenia) Author: J. Hanžel

Omenjeno opazovanje se časovno razlikuje od opazovanj v italijanskem delu Tržaškega zaliva. Spričo pelaške narave vrste ni moč izključiti možnosti, da se strmoglavci v Tržaškem zalivu pojavljajo tudi zunaj obdobja med majem in oktobrom. Starost opazovane ptice se ujema s starostjo ptic, opazovanih v Furlaniji — Julijski krajini in drugod v Sredozemskem morju.

Domnevam, da so bili močni vetrovi, ki so tiste dni pihali proti obali, vzrok, da se je strmoglavec tako močno približal obali. Zanimivo je, da je bil 21.11.2006 v Sečoveljskih solinah opazovan triprsti galeb *Rissa tridactyla* — vrsta, ki je po svoji pelaški naravi zelo podobna strmoglavcu (SKORNIK 2006). Sodeč po rednem pojavljanju strmoglavca v Furlaniji — Julijski krajini lahko v prihodnosti, ob povečani pozornosti opazovalcev, pričakujemo več opazovanj tudi v Sloveniji. Popolnejšo sliko o pojavljanju strmoglavca v Tržaškem zalivu pa bi verjetno lahko dale le podrobne raziskave, opravljene z ladij.

Zahvala: Za pomoč pri iskanju literature o pojavljanju strmoglavca v sosednjih državah se zahvaljujem Damijanu Denacu, Domnu Staniču in Alešu Tomažiču.

Summary

On 18 Nov 2006, a second-winter (2w) Gannet *Morus bassanus* was observed at sea off Piran (UTM UL84, SW Slovenia). The bird seemed to have been driven close to shore by strong onshore winds, which had been blowing for days prior to the observation. Gannet is scarce but regular in the neighbouring Italian region of Friuli - Venezia Giulia. Therefore, additional records can be expected in the future. The record was confirmed by the National Rarities Committee - KRED (1st record for Slovenia - A1).

Literatura

- BAUER, H.-G., BEZZEL, K. & FIEDLER, W. (eds.) (2005): Das Kompendium der Vögel Mitteleuropas. - AULA Verlag, Wiesbaden.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL (2004): Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife Conservation Series No. 12. - BirdLife International, Cambridge.
- BOŽIČ, L. (2001): Seznam ugotovljenih ptic Slovenije s pregledom redkih vrst. — *Acrocephalus* 22 (106/107): 115-120.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM, U.N. & BAUER, K.M. (1987): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 1. — AULA Verlag, Wiesbaden.
- GUZZON, C. & UTMAR, P. (2004): Friuli — Venezia Giulia: checklist. — [www.ebnitalia.it].
- HARRISON, P. (1987): Seabirds of the World: A photographic guide. — Princeton University Press, Princeton.
- KRALJ, J. (1997): Ornitofauna Hrvatske tijekom poslednjih dvjesto godina. — *Larus* 46: 1—112.
- KRALJ, J. & RADOVIĆ, D. (2002): Rijetke vrste u Hrvatskoj. I. Izvještaj Hrvatske komisije za rijetke vrste. — *Larus* 48: 73—83.
- LANDSBOROUGH THOMSON, A. (1974): The migration of the Gannet: a reassessment of British and Irish ringing data. — *British Birds* 67 (3): 89—103.
- MAUMARY, L., VALLOTTON, L. & KNAUS, P. (2007): Die Vögel der Schweiz. — Schweizerische Vogelwarte, Sempach & Nos Oiseaux, Montmollin.
- PERCO, F., MERLUZZI, P. & KRAVOS, K. (2006): La Foce dell'Isonzo e l'Isola della Cona. — Edizioni della Laguna, Mariano del Friuli.
- SNOW, D.W. & PERRINS, C.M. (1998): The birds of the Western Palearctic: Concise edition. Vol. 1: Non-passerines. — Oxford University Press, Oxford.
- SPAGNESI, M. & SERRA, L. (2005): Uccelli d'Italia. Quaderni di Conservazione della Natura, numero 22. — Ministero dell' Ambiente e della Tutela del Territorio — Direzione per la Protezione della Natura, Roma.
- SKORNIK, I. (2006): Obisk zanimivega gosta s severa. — [www.kpss.si/novice/1185].

Arrived / Prispelo: 20.12.2007

Accepted / Sprejeto: 19.2.2010